

Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk (FSF)

Remissvar M 2020/01926

2021-04-28

Till

Miljödepartementet

Remissvar över Skogsutredningen (2020:73) ”Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen”

Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk, FSF, avger härmed vårt remissvar över Skogsutredningen (SOU 2020:73). Utöver inledande och övergripande synpunkter avgränsar vi vårt svar till frågor som främst rör bevarandet av fäbodmarker och betydelsen av fortsatt bete för att bevara trädklädda betesmarker av olika slag, exempelvis betade skogar, utmarker och fjäll.

Detta är våra synpunkter i korthet:

- FSF anser inte att utredningens förslag sammantaget leder till att stärka ägande- och brukanderätten samt en växande bioekonomi.
Former för att bevara frivilligheten för formellt skydd av naturvärden, måste utvecklas även för fjällnära skog och produktiv fjällnära skog.
- FSF tillstyrker ett nationellt handlingsprogram för biologisk mångfald i skogen, under förutsättning att både ägandet och brukandet ingår i det.
- Utredningen tar för lite hänsyn till fäbodnäringen och ger inga konkreta förslag för fäbodbrukets särskilda villkor.
- Begreppet ”bete i skogen” behövs för att fånga det arbete som fäbodens djur utför. Det nuvarande ”skogsbete” är för smalt.
- Det behövs en betesinventering.
- Utredningen tar inte alls upp fäbodbrukets och de tillhörande fäbodskogarnas stora betydelse för biologisk mångfald och för att behålla skogens kulturmiljövärden.
- Sveaskog bör arrendera ut sina fäbodar med tillhörande fäbodskog till dem som är intresserade av att bedriva en sådan verksamhet och som gynnar betad skog
- Det behövs statistik och beräkningar av betesresursen som en del av bioekonomin, och ersättningsarna för bete i skogsmarker behöver samordnas och höjas.
- Ersättningsystemen för fäbodar och fäbodskog bör omfatta både ”trädklädd skog” och ”avskogade betesmarker”, vi önskar myndighetssamordning..

- **Allmänt**

Skogen, det gröna guldets, är en av vårt lands viktigaste exportvaror. I de fäbodtäta länen, som i stort sammanfaller med skogslänen, finns en lång tradition av att bruka skog. Fäbodskogen som betas runt fäbodvallarna och det traditionella fäbodbruket är goda exempel på cirkulär ekonomi och utgör en viktig del i bevarandet av den biologiska mångfalden. Fäbodbruket är med i måluppfyllelsen av målen Levande skogar och ett rikt växt- och djurliv. Det är även positivt för kommande generationer i och med att skogar som idag är unga och växtliga kan nyttjas av våra barn och barnbarn. Skogen är också en stor naturtillgång. Utmaningen är att, genom samråd och med respekt för olika behov och önskemål, vidga skogens användningsområden. Produktion och miljöhänsyn ska balansera, genom att ”bruka utan att förbruka”. För FSF är den grundlagsskyddade äganderätten mycket viktig att värna och utveckla, och vi vill lyfta bruket av mul- och klövbete, som innebär att vi håller fritt betande boskap i skog, fjäll och utmarker. Det är en tradition och sedvana sedan urminnes tider.

FSF anser att mul- och klövbetesrätten är grunden för ett aktivt fäbodbruk, och det är den största vinsten för den biologiska mångfalden i fäbodskogarna utöver fodertillgång för fäbodens djur och näringsidkarens ekonomi.

Kommentarer till utredningens förslag

Utredningen är omfattande och innehåller, enligt FSF, både bra och dåliga förslag. Leder utredningens förslag sammantaget till att stärka ägande- och brukanderätten och en växande bioekonomi, som var ett argument för utredningens tillkomst? FSF anser inte det. Ökade insatser för en myndighetsdefinierad naturvård kan motverka skrivningarna om stärkt äganderätt i januariavtalet. En växande bioekonomi ska, enligt utredningen, turismen klara när skogen inte längre kan brukas fullt ut. Ökande grön turism är bra, men den måste gå ”hand i hand” med och komplettera det huvudsakliga företaget, dvs. brukandet av skogen.

FSF hänvisar till det nationella skogsprogrammet: ”Skogen, det gröna guldets, ska bidra med jobb och hållbar tillväxt i hela landet samt till utvecklingen av en växande bioekonomi”. Risken är uppenbar att utredningens förslag påverkar många privata skogsägare negativt, med svårigheter att försörja sig. Exempelvis när skog löses in i de fjällnära områdena, finns det risk att fäbodbruket inte utvecklas, genom nybyggnationer, avstyckningar m.m. FSF saknar också förslag som främjar tillväxt av skogsnäringen, vilket fanns med i direktiven.

FSF ser med oro på att stora områden kommer att undantas från brukande, som konsekvens av utredningens förslag om tolkningen av internationella åtaganden. Detta slår särskilt hårt för områden, såsom Norrlands inland, där antalet näringar är begränsat.

Utredningen föreslår att formellt skydd av naturvärden huvudsakligen ska bygga på skogsägarens medgivande, vilket FSF anser är bra. Samtidigt föreslås undantag från frivilligheten för särskilt prioriterade områden, fjällnära skog och produktiv fjällnära skog, tillsammans cirka 600 000–700 000 hektar. Former för att bevara frivilligheten även för dessa områden måste utvecklas. FSF ansluter sig till det särskilda yttrandet i utredningen, från

”skogsbruksföreträdarna”, sid 1187–1197, särskilt vad avser ”Tillståndsprövningar kring fjällnära skog” och ”Omfattande avsättningar i fjällskogen”.

FSF anser att det behövs ytterligare åtgärder som främjar Nationella skogsprogrammet och tillväxten av skogsnäringen i hela landet:

- omarbeta tolkningen av det internationella åtagandet för att begränsa skyddade naturområden
- arbeta fram former för frivillighet även för fjällnära och produktiv fjällnära skog
- beakta synpunkterna i skogsbruksföreträdarnas särskilda yttrande.

Särskilda fåbodintressen beaktas inte i utredningen

FSF saknar i hela utredningen konkreta förslag som beaktar fåbodbrukandets särskilda villkor, då fåbodas finns både i jordbruks- och skogslandskap. Bete på skogen, i fjäll och utmarker är förutsättningen för den näringen. Jord- och skogsbruk med fåbodbruk ser nuförtiden mycket annorlunda ut jämfört med förr, med nytillkomna brukare av olika slag. Traditionellt fåbodbruk med mindre djurbesättningar och mjölkproduktion samsas med andra brukare med större djurgrupper med betesdrift. Naturturism förekommer. Allt detta sammantaget ger en stor variation av betade marker. Det finns slätterängar och beten närmast fåbodvallarna, trädklädd betesmark på utmarkerna och betad fåbodskog, tack vare det fria betet i skog, på utmarker och på fjäll. På så vis bidrar fåbodbruket till den biologiska mångfalden med flera typer av naturbetesmarker. Fåbodbruket bygger på sedvanan med klöv- och mulbete.

Det sistnämnda innebär att fåbodens djur enligt tradition betar skog på stora vidder som tidigare tillhörde fåbodallmänningar men som sedan har fördelats eller köpts upp av olika skogsägare. Betet i fåbodskogarna i samband med dagens fåbodbruk följer den gamla traditionen och sedvanan. Fåbodens djur ser inga ägo gränser. Mul- och klövbetet är grunden för ett aktivt fåbodbruk.

De kreatur som betat i skogarna under tusentals år har bidragit till att sprida både frön och sporer. Många blommande växter gynnades av betet i skogen, men nu har de gått starkt tillbaka och är mer eller mindre hotade. Även andra arter såsom insekter, svampar och mossor gynnades av kreaturens spillning, men har idag blivit mer eller mindre sällsynta. Skogarna har blivit tätare och mörkare sedan djuren försvann från skogen, vilket har missgynnat många arter. Markernas en gång rika mångfald har under de senaste hundra åren minskat drastiskt. Varför är artrikedomen så hög på och kring fåbodas? Jo, för att fåbodens djur är de bästa naturvårdarna med sina mular, sitt tramp och sin värdefulla dynga.

FSF anser att utredningens brist på förslag och hänsynstagande till fåbodnäringen måste beaktas.

Fäbodbruket lever upp till miljömålen

Fäbodbruket är genom sin varierade näringsverksamhet helt i linje med Skogsutredningens intentioner om att bevara biologisk mångfald och ta hänsyn till kulturmiljöer. Det uppfyller dessutom båda miljömålen Levande skogar och ett rikt växt- och djurliv.

Fäbodbrukarna kan bli fler, många fäbodskogar betas och kan betas ytterligare

Nu är det färre än 200 fäbodbrukare (197 st år 2019, jämfört med 208 st år 2014) som har den s.k. fäbodersättningen. Men inom fäbodrörelsen ser vi fler som vill vara med och återuppta fäbodar som en del i det småskaliga lantbruket. Omkring 15 000 hektar betas, enligt traditionen mul- och klövbete, av djur som går på fritt bete i skogen, utmarker och fjäll. Det visar Jordbruksverkets statistik utifrån miljöersättningen Fäbod i bruk. Inom fäbodrörelsen hävdar vi dock att mycket mer skog och mark betas, men det syns inte i Jordbruksverkets statistik. FSF efterfrågar ett tydliggörande av detta efterfrågade bete.

FSF anser att begreppet skogsbete ska förändras, omtolkas eller utökas med ytterligare ett begrepp: bete i skogen. Det nuvarande begreppet täcker inte alls det bete som sker runt de fäbodar som sköts med betande djur på utmarker, i skog och på fjäll. Se bilaga 1 nedan.

FSF anser att en betesresursinventering ska göras, särskilt som Skogsutredningen tangerar vid frågan.

Jordbruksverket och Skogsstyrelsen bör samverka om miljöersättningar och ersättningar för skogliga åtgärder

En representant för länsstyrelsen kan påpeka att en markägare behöver ta ner fler träd för att beviljas betesersättning, medan en representant för Skogsstyrelsen erbjuder kostnadsfri rådgivning för att behålla solbelysta tallar för s.k. trädklädd betesmark. Här erbjuds ersättning för att behålla röjd eller gallrad skog efter deras rekommendation. Fäbodbruket har detta traditionella fäodsbete och vill fortsätta med det: Det är helt i linje med Skogsutredningens intentioner, men det saknas samverkan myndigheterna emellan och statistik.

FSF har till Regeringskansliet, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen – i samband med CAP-strategin – skickat in skrivningar om att man i samråd med FSF ser över och utvidgar ersättningsgrunden Skogsbete samt inför en ny ersättningskod Bete vid fäbod. Då kan vi få en god statistik över det ”miljöarbete i skog och på utmarker som den betande mulen gör”. Se bilaga 1.

FSF anser fäbodersättningen ska ses över. Då kan även måluppfyllelsen med 230 fäbodar i bruk uppfyllas, enligt Jordbruksverkets utvärdering 2018:31 Ett rikt odlingslandskap 2019. Odlingslandskapet med slätterängar börjar vid fäbodvallen och fortsätter ut i fäbodskogen.

Länsstyrelser och Skogsstyrelsen bör samråda inför avverkning vid fåbodskogar

Skogsstyrelsen bör samråda med länsstyrelserna i de fåbodtäta länen innan de ger klartecken till trakthyggesavverkning i närheten av fåboddar som brukas och erhåller fåbodersättning.

Det som länsstyrelsen har bedömt som ersättningsgrundande i fastställd handlingsplan för fåbodbruket och den biologiska mångfalden kan raseras i gamla fungerande fåbodsystem i fåbodskogen om inte samråd sker och hänsyn tas till den betespräglade omgivande skogen..

Blir den skogliga åtgärden dessutom markberedning för plantering kan det numer bli så djupa diken att fåbodens djur har svårt att ta sig fram. Betet för den biologiska mångfalden äventyras eller omöjliggörs. Vi stöder utredningens förslag om kunskapslyft som ska omfatta även skogsbolag och entreprenörer.

FSF anser att den planerade kampanjen till enskilda ska omfatta även de virkesuppköpande skogsbolagen och deras underentreprenörer.

Fåbodens sociala värden och kulturmiljövärden

FSF saknar i utredningen, i allra högsta grad, fåbodbrukets och de tillhörande fåbodskogarnas stora betydelse för biologisk mångfald och för att behålla skogens kulturmiljövärden.

Vi saknar även belysningen av den småskaliga jord- och skogsbruksnäringen som sommartid har fåbodskogen som sin huvudsakliga utgångspunkt för sommarfoder för fåbodens djur, och som därmed upprätthåller den betade skogens miljövärden.

Fåbodrörelsen har på sina ställen naturturism, med övernattningar, vandringar längs gamla fåbodstigar och försäljning av lokalproducerad mat. Det är ett tydligt pedagogiskt exempel på cirkulär ekonomi och på mindre energiuttag än insats (Kardell m.fl.) bilaga 2.

Fåbodturism har ett uppskattat utbud som lockar turister, inte minst utländska, till våra fåbodlän – med tillhörande synergieffekter. De sociala värdena är högprioriterade hos besökarna och efterfrågas bl.a. vid turistbyråer och besöksnäring i övrigt. Efterfrågade högkvalitativa livsmedel såsom smör, ost och mese samt kött från djur som betat på naturbetesmarker eller i fåbodskogen är goda exempel på fåbodbrukets del i livsmedelskedjan.

Arrendera ut tomma eller övergivna fåboddar

FSF ser med glädje på skrivningen om att Sveaskog kan få ett breddat uppdrag. Många fåboddar står tomma och i förfall. I det nyvaknade miljöengagemanget hos unga jordbruksintresserade finns det flera som vill återuppta brukandet vid fåboddar som en del i sitt skogs- och lantbruksföretagande. Här behöver igenslyade betesmarker röjas och tidigare betespräglade fåbodskogar behöver gallras. Den betade skogen som efterfrågas, kan öka.

FSF föreslår att Sveaskog arrenderar ut sina fåboddar med tillhörande fåbodskog och blir ett föredöme för de större skogsbolagen! Goda exempel finns att bli inspirerad av.

Allt detta borde utredningen ha belyst, och FSF anser att regeringen i kommande arbete bör komplettera sitt arbete med dessa synpunkter, inte minst i handlingsprogrammet för biologisk mångfald i skogen som utredningen föreslår.

Skogsbetet är en outnyttjad resurs och en betesreserv

FSF följer arbetet med No fences i Norge. Tyvärr bromsar Jordbruksverket möjligheterna att använda virtuella stängsel i Sverige. Det skulle annars kunna innebära stora möjligheter att använda tamdjur till att göra underverk när det gäller biologisk mångfald i skogen.

FSF ser gärna exempelvis experiment och forskning för att använda tamdjur till att beta hyggen och därigenom slippa maskinell markberedning. Med virtuella stängsel kan det ske mycket enklare. Vinsterna blir stora då betande djur bidrar till att binda koldioxiden till marken, medan maskinerna avger koldioxid i förbränningsmotorerna från en importerad fossil olja. De skulle alltså kunna ersättas med djur som dessutom energiomvandlar koldioxid till protein – kött som det går att sätta kvalitetsstämpeln ”svenskt livsmedel producerat på naturbetesmarker” på.

FSF uppskattar att det finns ett fodervärde på närmare 5 miljarder kronor per år i de svenska skogarna. Som vi tidigare nämnt, och i många år hävdad, skulle en utredning i frågan kunna ha stort värde för analysen av produktion av miljövänligt, inhemskt foder.

Kampanj med rådgivning kan ge ömsesidig nytta

FSF har inget emot den kampanj med rådgivning om naturvårdande skötsel, effektivare miljöhänsyn och ökad klimatanpassning i skogen som föreslås. Den får gärna genomföras i fält och i grupp med medverkan av både länsstyrelser och Skogsstyrelsen, och med användande av de nätverk som finns utarbetade genom de regionala fåbodföreningarna. Dialogen är viktig för ömsesidigt utbyte av erfarenhet och kunskap. Vår årliga Fåbodriksdag i september är ett annat forum där vi samlar aktiva fåbodbrukare och där en gemensam kunskapsresa kan göras.

Goda ersättningar för naturvårdande skötsel, och restaurering av eftersatt igenvuxen betespräglad skog efter rådgivning, är ett givet koncept för gott samarbete.

FSF anser att uppgiften om betespräglad skog är lågt räknad, då Jordbruksverkets ersättning för s.k. fåbodstöd endast visar uppemot 15 000 hektar betad skog. Det innefattar dessutom bara de som sökt just det stödet. Många fler skogsbetesmarker är i hävd.

FSF anser att statistik och beräkning av betesresurs ska tas fram som en del av bioekonomin och statistik, och att ersättning för bete i skogsmarker ska samordnas och höjas.

Ersättningar för betade marker runt fåbodar

Vi hänvisar till tidigare skrivning om miljöersättningarna från Jordbruksverket, ovan, som kan behöva kompletteras med ersättningar från Skogsstyrelsen. Natura 2000 talar om naturtypen trädklädd skog och Jordbruksverket om ”avskogade” betesmarker.

FSF anser att båda ska finnas i ersättningsystemen för fåbodar och fåbodskog.

Avslutningsvis tillstyrker FSF ett nationellt handlingsprogram för biologisk mångfald i skogen, under förutsättning att både ägandet och brukandet ingår i det.

Kenneth Johansson

Ordförande FSF

kenneth.johansson@fabod.nu

Carin Gisslén-Schönning

Sekreterare FSF

carin.gisslen-schonning@fabod.nu